

Ideje van a változásnak

– beszélgetés Dorin Matei-jel, a bukaresti Magazin Istoric főszerkesztőjével –

– A Magazin Istoric román szakírói immár három éve sokak által történelminek minősített párbeszédet kezdeményeztek a História történészeivel. Önök hogyan ítélik meg ennek a dialógusnak a jelentőségét?

– A Histórianál dolgozó kollégákkal közösen elindított találkozásaink sora a harmadik évébe érkezett. Ez azt jelzi, hogy jó úton járunk. Mindannyiunknak le kellett küzdenünk egy nagy adag bizalmatlanságot. Tavaly Budapesten elmondtuk, hogy ezt a román és a magyar történészek egyaránt táplálták. Immár azonban nyilvánvalóvá vált, hogy ez a két ország, ez a két nép nem léphet be az Európai Unióba úgy, hogy továbbra is cipeli a bizalmatlanság terhét. Ez a bizalmatlanság hosszú idő alatt, az utóbbi kétszáz évben alakult ki, és mindkét fél hozzájárult kialakulásához; nincs értelme azt firtatni, kinek volt nagyobb vétké ebben. 1989 után meg kellett tanulnunk, hogy azokba a klubokba, amelyek neve Európai Unió és NATO,

nem léphetünk be a régi rögeszmékkal és a kölcsönös ellenérzéseinkkel. Nyilván nem könnyű levetkőzni a bizalmatlanságot. Köztünk, történészek közt is ez volt a legfőbb akadály, de azt hiszem, már az első, bukaresti találkozómon sikerült megbirkóznunk vele, 1989 előtt, mind a mi lapunk, a *Magazin Istoric*, mind a *Historia* – ahogyan a kollégákkal ezt nyíltan, kölcsönösen ki tudtuk mondani egymásnak – politikai okokból, sőt olykor a munkatársak meggyőződéséből eredően is táplálták a két nép közti bizalmatlanságot. Természetes tehát, hogy nekünk is hozzá kell járulnunk ennek az akadálnak a lebontásához, a két ország történései közti újfajta kapcsolat kialakításához, és azzal a befolyásunkkal, amellyel történelem-népszerűsítő kiadványként rendelkezünk, a történelem iránt érdeklődők szemléletének megváltoztatásához. Ez hosszú és rendkívül bonyolult folyamat. Kétszáz év alatt kialakult mentalitást kell megváltoztatnunk. Bizakodva

Dorin Matei és Beke Mihály András a szerkesztőségben

vágtunk neki a feladatnak, három éve dolgozunk rajta, de annak tudatában, hogy nem lesz könnyű dolgunk

– *Milyen visszhangja volt Romániában ennek az elkezdett párbeszédnek?*

– Visszhangok? Tavaly Budapesten Szász Zoltán előre megjósolta, hogy bármit tennénk is, a sajtó úgylis csak a negatívumokra figyel majd. Valóban, bármeny-

Kétszáz év alatt kialakult mentalitást kell megváltoztatnunk (...) dolgozunk rajta, annak tudatában, hogy nem lesz könnyű...

nyire is szeretnénk megváltoztatni az emberek szemléletét, a sajtó részéről csak ezt tapasztaljuk. Ez történik a román és gyanítom, a magyar médiában is. Mégis, Bukarestben lassan, de tapasztalható némi szemléletváltás. Be kell vallanom, a kezdeményezésünk eleinte még a történészek körében sem váltott ki túl nagy bizalmat vagy lelkesedést. Felrójuk a politikusoknak, hogy nem tanulnak a történelemből, de igazságtalanok vagyunk velük, hiszen gyakran mi, történészek is így vagyunk vele. Nos, a dolgok változnak. Nem látványosan ugyan, de már érdeklődnek a történész kollégák, hogy mikor lesz a legközelebbi romániai találkozásunk.

Azt tervezzük, hogy legközelebb Kolozsvárott találkozunk. Az ottani kollégák megértéssel fogadták a tervet, kiváló technikai bázisuk van az egyetemen, azt a rendelkezésünkre bocsátják, és nagyon várják az eseményt. Már csak a dátumban kell megállapodnunk. Izgalmasnak ígérkezik a téma, amelyet Glatz Ferenc akadémikus javasolt: Magyarország és Románia húsz évvel a kommunista rezsimek bukása után. Roppant érdekes korszakról van szó, teli látványos eseményekkel, az 1990-es történésektől kezdve a közös kormányulésekig és a történészek találkozójáig, amely 1990-ben még nehezen lett volna elképzelhető. Persze, akkor is volt már történész vegyesbizottság, de abban szigorúan akadémikus vita folyt óvatos, jól körülhatárolt témákról. Nem a nagyobb nyilvánosságnak szánták a párbeszédet, és az nem is lépett ki az akadémiai keretek közül. Mi viszont annál inkább.

– *Hogyan fogadták mindezt a folyóirat olvasói?*

– Folyóiratunk olvasóközönsége, büszkén állíthatom, intelligens közönség. Immár 43 éve neveljük – igaz, 1989-ig ez a nevelés bizonyos tendenciákat követett. Kellemesen meglepődtünk, amikor a párbeszéd kezdeményezésére semmiféle negatív visszajelzés nem érkezett. Kaptunk és közöltünk egy levelet egy nagyváradi diáktól, aki nagyra értékelte a találkozásunkat, és példaként említette, hogy egyik magyarországi diák-

társával beszélgetve arra a felismerésre jutottak, hogy nagy szükség van a közeledésre, a kölcsönös megértésre, hogy megszabaduljunk az átkos örökségtől. A visszajelzések tehát kedvezőek és bátorítóak, egyetemenek a mentális struktúra megváltoztatásának szándékával. Kétszáz éve azzal kínlódik mindkét nép, hogy meggyőzze Európát: a másik a bűnös. Hatalmas szellemi és anyagi erőfeszítéssel lobbizunk egymás ellen ahelyett, hogy ezeket az energiákat olyan közös célok érdekében használnánk fel, amelyek vonzóvá tesznek mindkettőnket Európa előtt.

– *Milyen perspektívái vannak a párbeszédnek?*

– Első lépésként leküzdöttük a bizalmatlanságot, most már az a dolgunk, hogy a történészek szélesebb köreit is bevonjuk. Remélem, a folyóiratainkban mind jobban sikerül megismertetnünk a másik nép történelmét. A román olvasó keveset tud Magyarországi történelméről, eddig csak a konfrontációs mozzanatokról tájékoztatták. A történészek csak ezekkel foglalkoztak. Nagyon keveset tudunk a magyar királyokról, a magyar középkorról, Erdély középkoráról, a valós magyar–román együttélésről a középkori Erdélyben. Tanulmányokat közöltünk a magyar történelemről, és remélem, a *Históriánál* dolgozó kollégák segítenek majd bennünket olyan magyar történelmi tanulmányokkal, amelyek más témákat tárgyalnak, mint amelyekről eddig írhattunk. A *História* munkatársaival azt tervezzük, hogy idővel másokra is kiterjesztjük a párbeszédet.

Kétszáz éve azzal kínlódik mindkét nép, hogy meggyőzze Európát: a másik a bűnös. Hatalmas szellemi és anyagi erőfeszítéssel lobbizunk egymás ellen ahelyett, hogy ezeket az energiákat olyan közös célok érdekében használnánk fel, amelyek vonzóvá tesznek mindkettőnket Európa előtt.

Mi, az Európai Unió újabb tagállamai nehezen tanuljuk meg, hogy nem csupán az előnyök miatt tartozunk ehhez a klubhoz, de kötelezettségeink is vannak. A mi kötelességünk például az, hogy amikor elértük az európai elvekhez és értékekhez való csatlakozás elfogadható szintjét, tovább közvetítsük az üzenetünket. Elvben már tárgyaltunk róla, és remélem, hogy őszre már szerb, horvát, ukrán, moldáv történészeket is bevonhatunk ebbe a dialógusba. Ha jól körülnéznünk, mindenütt vannak gondok. A múltbeli konfliktusok feloldásában, a konfrontációs szem-

léleti struktúrák megváltoztatásában a történészeknek mindenütt szerepet kell vállalniuk.

– *A jövőben netán elképzelhető lenne akár egy közös megírt kelet-európai történelemtankönyv?*

– El tudok képzelni ilyet. Azt hiszem, első lépésként el kellene készítenünk egy magyar–román közös tankönyvet. Tudom, dolgoznak rajta, több terv is van, de egy kicsit sürgetni kellene. A politika is siettethetné. Tudom, nehéz időszakot élünk át, mindkét országban gazdasági válság van, ám remélem, előbb-utóbb túljutunk rajta. Ki kell adnunk azt a tankönyvet! Ott van előzményként a francia–német közös tankönyv, nem látom akadályát egy közös magyar–román tankönyv megvalósításának. Amelyet aztán követhet akár egy közös, Duna menti tankönyv is.

– *Szélesebb, európai kontextusban hogyan látja a magyar–román kapcsolatok jövőjét?*

– Ha nem változik az európai kontextus, akkor a magyar–román kapcsolatok jövője csak egyféle lehet: az elkezdett úton kell tovább haladni. Az európai építkezésben csak közös tervekkel és együttműködési készséggel lehet részt venni. Ám Magyarországnak és Romániának nem csupán egymással kellene együttműködni, hanem – a meglévő különbségek és problémák

ellenére – Lengyelországgal, Szlovákiával, Csehországgal is. Ebben szintén szerepük van a történészeknek, még ha a politikusok a történelmet kevésbé tartják is érdekesnek. Meg kell értetnünk saját népeinkkel, hogy az elmúlt kétszáz évben a konfrontációs erőfeszítések csak szenvedést hoztak nekünk, nagyobb hasznunkra lett volna az együttműködés. Mindegyikünk megpróbálta elnyerni valamelyik nagyhatalom kegyeit, azok pedig kihasználták az ostobaságunkat. Egymás ellen uszítottak bennünket, és ők húztak hasznot a konfliktusból. Ha továbbra is beleesünk ebbe a csapdába, akkor nem változik meg a sorsunk, további szenvedés vár ránk.

– *Együttműködésre lennének hát ítélve?*

– Ítéelve? Mondjuk inkább úgy: meg kell értenünk, hogy együtt kell működünk. Ennek belülről kell jönnie. Hogy miért lehetséges ez most sokkal inkább, mint az 1800-as vagy 1900-as években? Mert egy közös európai terv részei vagyunk. Egy határok nélküli Európáról beszélünk. Ebben a kérdésben a politikusok nagyon elővigyázatosak: nekik szavazatokat kell szerezniük. Nem merik elmondani a teljes igazságot az európai tervről. Mi, értelmiségiek azonban nem loholunk a voksok után, nyíltan kell beszélnünk mindarról, amiről valójában sem nálunk, sem Magyarországon, sem Európá-

Módos Péter és Dorin Matei

ban nincsenek nyílt viták: hová vezet végső soron ez az európai terv? Nehéz leszokni a régi jogokról: a pénzverés jogáról, a saját törvények alkotásának jogáról. Pedig ezeket a jogokat az államok ma már egyre inkább áttestálják a brüsszeli központra. Ugyanakkor ha én mint európai polgár bárhová utazhatok, bárhol vállalhatok munkát, bárhol vásárolhatok földet, bárhol indíthatok vállalkozást Európában, akkor a konfrontációkat okozó, nagy múltbéli problémák semmivé lesznek.

– *Csak hogy jönnek újabbak. A határok eltűnésével, az államok lassú feloldódásával egy időben úgy fest, hogy mindinkább a kultúra válik nemzeti identitásunk hordozójává. Tekintettel az Európa-szerte erősödő radikális tendenciákra, a kultúra ilyenformán nem válhat-e a szélsőséges nemzeti érzelmeknek is táptalajává?*

– Nehéz kérdés. Mi most egy tervről beszélünk. Azt azonban, őszintén szólva, senki sem tudja, mit eredményezhet ennek a tervnek a megvalósulása. Egy ilyesfajta demokratikus államszövetség kialakulására eddig csak egy példánk van: az Egyesült Államok. Ám ott minden másként történt. Ott az európai nemzetek partra szálltak a keleti parton, és mire a nyugati partra értek, létrejött az amerikai nemzet. Európában ez nem így megy. Európa más. Mindenekelőtt sokkal régebbi a történelme. És vannak nagy múltú népei, mint például a görögök, akik büszkék a történelmükre. Európa népeit nem lehet betenni egy nagy fazékba és egy közös európai nemzetet kotyvasztani belőlük. Tény, hogy a gazdasági válság kedvez a nacionalista diskurzus feléledésének. Mint mondtam, sem a politikusok, sem a történészek nem tanulnak a történelemből. Márpedig történészként tisztában kell lennem azzal, hogy a nemzetállam alig kétszáz éves. A középkorban az emberek identitását a vallásukhoz, az egyházukhoz és nem az államhoz való tartozásuk határozta meg. Ma mindenki abban a hiszemben él, hogy nemzetállam azóta van, amióta ember él a földön, és a földi élet végezetéig fog létezni. Még az értelmiségekkel is nagyon nehéz erről a kérdéstről beszélni. Mi lesz a nemzetállam sorsa? Rettegnek a kérdéstől. Ugyanezt tapasztalom a történészek között is. Elutasítják erről a vitát. Mindenki szereti az Európai Uniót, mert azt az üzletek teli polcaival és a magas életszínvonalal azonosítja. De az áráról senki sem akar beszélni. Ez az értelmiség bűne is. Sokkal nyíltabban kellene vállalnia ezt a vitát, beszélnie kellene róla. Arról, hogy mi vár ránk.

– *A jövőről beszélve, milyen hagyománya van a román köztudatban a Duna menti népek sorsközössége eszméjének? Milyen esélyei vannak a Duna menti népek együttműködésére alapozó, most körvonalazódó Duna-stratégiának?*

A Magazin Istoric szerkesztősége

– Megint a történész szól belőlem. Nem tudok eltekinteni attól, hogy mindeddig mindegyik Duna menti együttműködési elképzelés kívülről jött. Nem az itt élő népek kezdeményezték. Emlékezetes a nagyhatalmak által kreált Duna Bizottság, amely olykor éppen a dunai népek érdekei ellen működött. A Duna a legnagyobb folyó, amely átszeli az Európai Uniót, ráadásul egyedülálló módon, nyugatról kelet felé folyik. Egy roppant fontos közlekedési tengely, nyilván szükség van egy Duna-stratégiára. De lám, ez a kezdeményezés is kívülről, az Európai Unió részéről érkezett.

– *De hát éppen Románia volt az egyik kezdeményezője....*

– Valóban, Románia és Ausztria kezdeményezte 2002-ben a Stabilitási Paktum keretében. Tizennégy állam vett részt benne, konferenciákat tartottak, nyilatkozatokat adtak ki. Ám az a benyomásom, hogy bizonyos konfliktusok, érdekellentétek miatt a dolog nem nagyon haladt előre. Brüsszelnek kellett közbelépnie és előírnia, hogy 2010 végéig az Európai Bizottság készítse el a stratégiát. Megint csak egy külső impulzusra volt szükség. Igaz, ez most egyúttal egy Brüsszel által diktált kiváló lehetőség is arra, hogy megtanuljunk az együttműködést és a közös tervezést. Minden további rajtunk múlik.

Beke Mihály András